

Зведені та узагальнені показники, що характеризують привабливість ринків, наведені у табл.

Табл. Оцінка привабливості ринків офісних меблів

Показник	Характеристика показника	Ваговий коефіцієнт	Країни		
			Білорусь	Польща	Росія
Розмір ринку	>500 млн.USD	5	3	4	5
	500-400	4			
	400-300	3			
	300-200	1			
Динаміка зростання ринку	Висока	5	5	5	5
	Середня	4			
	Низька	3			
Доступність ринку	Легкодоступний	5	3	1	5
	Сер. доступний	3			
	Важкодоступний	1			
Віддаленість ринку	Віддалений	3	4	5	3
	Сер. віддалений	4			
	Близький	5			
Сумарний показник	—	—	15	15	18

Аналіз сумарного показника привабливості свідчить, що найпривабливішим ринком з аналізованих є російський, хоча за окремими показниками (віддаленість ринку, доступність ринку) привабливий ринок як польський, так і білоруський. Необхідно зазначити, що методика аналізу за допомогою приведеної матриці являється досить описовою, може застосовуватись тільки для попереднього аналізу ринків і повинна доповнюватись детальними маркетинговими дослідженнями, які дуже дорогі і трудомісткі для окремо взятого підприємства, але можуть проводитись за замовленнями групи підприємств за запропонованою методикою.

Враховуючи високу якість українських меблів та їх низьку ціну, вітчизняна продукція могла б не тільки скласти конкуренцію більш дорогим польським меблям, а й у майбутньому зможе вийти на європейські ринки, що спеціалізуються на виготовленні елітних та дорогих меблів. Особливо великі перспективи очікують українські меблі з масивної деревини, які користуються великим попитом на заході, при їх порівняно невеликій собівартості на вітчизняному ринку.

При виході на іноземні ринки необхідно звернути велику увагу на методи стимулювання збуту продукції, особливо на сезонність продаж, знижки при купівлі великої партії товару, сезонні знижки, розпродажі. Необхідно також приділити велику увагу рекламі екологічних та ергономічних властивостей продукції.

Література

1. Варениця В.О. На шляху до стабілізації галузі// Світ меблів і деревини – 1998, №3. – С. 3.
2. Варениця В.О. Досвід роботи найкращих підприємств меблевої та деревообробної промисловості в період економічної кризи// Світ меблів і деревини – 1998, №3. – С. 10-11.
3. Варениця В.О. Перспективи розвитку деревообробної промисловості до 2000 р. Меблево-виробництво// Світ меблів і деревини – 1998, №4. – С. 6-7.
4. Калачев О.М., Павлючкова Т.В. Стан ринку меблів України// Світ меблів і деревини. – 1998, № 1. – С. 29.
5. Опанасенко В.О., Головашук М.Й. Шляхи до розвитку деревообробної промисловості// Світ меблів і деревини. – 1998, № 2 – С. 2.
6. Днепров А., Ткаченко А. Рынок мебели// Бизнес №6 (213). – С. 37-44.
7. Метаморфози меблевого ринку// Галицькі Контракти. –1998, №42. – С. 36-41.

8. Плехотный М. Вспомогательное производство// Комп&бюшн. – №25 (73). – С. 34-37.
9. Internet: meta.kharkiv.net.
10. Internet: westukraine.net/lv/e-economic.html.
11. Internet: rambler.ru.
12. Е.П.Пешкова. Маркетинговый анализ в деятельности фирмы. – М.: Ось-89, 1997. – 80 с.
13. Бизнес-карта. Мебельная промышленность. Страны СНГ: статистический справочник. – СПб., 1999.
14. Бизнес-карта. Мебельная промышленность. Россия: статистический справочник. – СПб., 1999.

УДК 674: 502.3

Доц. О.В. Врублевська, к.е.н.;
магістр Р.М. Кобринович – УкрДЛТУ

АНАЛІЗ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РІВНЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ПРИРОДООХОРОННОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ДЕРЕВООБРОБНІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ

Аналізуються екологічні витрати, еколого-економічний рівень виробництва, ефективність природоохоронного регулювання в деревообробній галузі та пропонуються заходи щодо його покращення.

Doc. O.V. Vrublevska, R.M. Kobrynovych – USUFWT

Analysis of the ecological-economical level of production and environmental regulation in wood-working industry

Environmental cost, ecological-economical level of production and the effectiveness of environmental regulation in woodworking industry are analyzed. Measures for improvement of environmental regulation are proposed.

В умовах наростаючої екологічної та економічної кризи питання вдосконалення природоохоронного регулювання в промисловості, об'єкти якої є основним джерелом негативного впливу на довкілля, набуває особливої актуальності. Закладені в Україні протягом останніх десяти років основи економічного та адміністративно-правового механізму раціонального природокористування потребують розвитку і вдосконалення, оскільки, як показує досвід, природоохоронне регулювання є часто екологічно нерезультативним, ускладненим, спричиняє значні додаткові витрати для суб'єктів господарювання. Проблема полягає у підвищенні його екологічної та економічної ефективності.

Очевидно, реальність вимагає застосування диференційованого підходу до контролю джерел, що спричиняють відносно невеликий негативний екологічний вплив та крупних забруднювачів. При цьому необхідно враховувати рівень конкуренції в галузі, фінансовий стан підприємств та витрати контролю (витрати на моніторинг шкідливого впливу, адміністрування тощо).

З цієї точки зору інтерес представляє аналіз ефективності природоохоронного регулювання в розрізі галузей із урахуванням їх екологічного впливу. Деревообробна промисловість як об'єкт регулювання належить до галузей, вплив яких на довкілля в умовах спаду виробництва є відносно невеликим, фінансовий стан в цілому важкий, а рівень конкуренції високий. Незважаючи на незначні обсяги забруднення порівняно з найбільшими галузями-забруднювачами і малу частку екологічних витрат у вартості продукції, суспільні витрати, пов'язані з функціонуванням системи природоохоронного регулювання в галузі, є досить великими і

полягають у витратах суспільної праці на оформлення дозволів на користування ресурсами довкілля, складання проектів нормативів ГДВ і ГДС, моніторинг забруднення, облік екологічних витрат тощо.

Діяльність підприємств деревообробної промисловості істотно впливає на основні компоненти довкілля (повітря, водні ресурси), спричиняє утворення значної кількості твердих відходів, потребує багато електричної та теплової енергії. Спад деревообробного виробництва в Україні протягом останніх років зумовив послаблення негативного екологічного впливу. Однак це не відміняє завдання вдосконалення природоохоронної діяльності на деревообробних підприємствах.

Вивчення екологічного впливу галузі дозволяє зробити висновок, що основними напрямками її екологізації повинні бути: економне використання деревних ресурсів, забезпечення підприємств ефективним очисним обладнанням, енергозбереження і виробництво екологічно чистої продукції.

Метою нашого дослідження є аналіз динаміки еколого-економічного рівня виробництва і системи природоохоронного регулювання в деревообробній промисловості України та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення.

Серед важелів природоохоронного регулювання, які нині використовуються в деревообробній промисловості, найбільш впливовими є адміністративні: екологічні і технологічні стандарти, ліміти забруднення і використання природних ресурсів, дозволи, заборони, контроль за дотриманням природоохоронних вимог, обов'язкова екологічна експертиза при приватизації. Економічні важелі включають плату за забруднення, плату за спеціальне використання водних ресурсів, земельний податок, штрафи за порушення природоохоронного законодавства. Довірливі важелі поки що не знайшли свого застосування в галузі.

Система екологічного менеджменту на деревообробних підприємствах практично відсутня, в штаті підприємств немає спеціалістів з охорони довкілля, виробничий контроль за дотриманням природоохоронних вимог слабкий. На нашу думку, на крутих підприємствах доцільним було б створення відділу екологічного менеджменту, який повинен здійснювати виробничий екологічний контроль, планування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, займатися оформленням дозволів на природокористування, складанням екологічної звітності, відповідати за розробку екологічно чистої продукції.

На основі статистичної інформації [1] та даних Мінпромполітики нами проаналізовано екологічні витрати деревообробної промисловості у 1998 р. (табл. 1). Як бачимо, частка витрат на капітальний ремонт основних фондів природоохоронного призначення та поточних природоохоронних витрат галузі у вартості продукції є низькою і становить відповідно 0,038 % та 1,373 %, причому витрати на капремонт, що припадають на 1 грн. вартості основних виробничих фондів природоохоронного призначення, втричі менші, ніж в середньому для всіх видів економічної діяльності. Частка нарахованих екологічних зборів становить 0,359 % від вартості продукції, з них плата за забруднення в межах ліміту становить 70 %. Таким чином, екологічні витрати в сумі дорівнюють 1,77 % від вартості продукції деревообробної промисловості.

Основним джерелом фінансування витрат є власні кошти підприємств (87 % – для витрат на капремонт і 97 % – для поточних природоохоронних витрат), а також місцеві бюджети (не включаючи місцеві екологічні фонди) та інші

джерела, частка яких для витрат на капремонт є досить вагомою – 7,86 %. Фінансування з Державного бюджету практично відсутнє.

Табл. 1. Екологічні витрати деревообробної промисловості у 1998 році

Показники	Деревообробна промисловість	Всі види економічної діяльності
1. Витрати на капітальний ремонт основних фондів природоохоронного призначення		
частка у вартості продукції, %	0,038	-
коп. на 1 грн. основних виробничих фондів природоохоронного призначення	0,4	1,2
структура витрат в розрізі джерел фінансування	100	100
Державний бюджет	-	0,83
в т.ч. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища	-	0,06
місцеві бюджети	5,03	5,61
в т.ч. місцеві бюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища	-	1,96
власні кошти підприємств	87,12	92,95
інші джерела	7,86	0,61
2. Поточні витрати на охорону природи і раціональне використання природних ресурсів		
частка у вартості продукції, %	1,373	-
структура витрат в розрізі джерел фінансування	100	100
Державний бюджет	0,16	2,04
в т.ч. Державний фонд охорони навколишнього природного середовища	-	0,10
місцеві бюджети	2,14	6,64
в т.ч. місцеві бюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища	-	0,28
власні кошти підприємств	97,11	90,62
інші джерела	0,60	0,70
3. Екологічні збори		
частка у вартості продукції – разом, %	0,359	-
плата за викиди, скиди, розміщення відходів в межах ліміту	0,250	-
плата за викиди, скиди, розміщення відходів понад ліміт	0,101	-
плата за викиди пересувних джерел	0,004	-
відшкодування і штрафи за порушення природоохоронного законодавства	0,003	-
рівень сплати – всі платежі, %	20,2	22,7
плата за викиди, скиди, розміщення відходів в межах ліміту	27,6	26,0
плата за викиди, скиди, розміщення відходів понад ліміт	1,9	5,8
плата за викиди пересувних джерел	20,6	46,7
відшкодування і штрафи за порушення природоохоронного законодавства	21,7	9,8

Рівень сплати екологічних зборів усереднено наближається до рівня сплати в цілому для всіх видів економічної діяльності. Практично не погашається заборгованість по збору за понадлімітне забруднення. Це пояснюється тим, що джерелом його сплати є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємств. Рівень сплати штрафів і відшкодувань є вищим, ніж по всіх видах економічної діяльності.

Для поглибленого аналізу еколого-економічного рівня виробництва нами обрано шість підприємств деревообробної промисловості. На основі їх екологічної звітності за 1999 рік нами було зроблено укрупнений розрахунок економічної шкоди від забруднення повітря викидами стаціонарних джерел за методикою, розробленою фахівцями Сумського державного університету [2], та визначено ос-

новні показники еколого-економічного рівня виробництва для даних підприємств (табл. 2), теоретичні основи яких викладено в працях Є.В. Мішеніна та інших науковців [3, 4]. Порівняння їх з аналогічними показниками, визначеними Є.В. Мішеніним для деревообробної галузі у 1990 р. [3], дає можливість проаналізувати зміни, що відбулися за цей період:

- рівень сплати екологічних платежів в середньому є значно вищий, ніж для галузі у 1998 р. (табл.1), причому у ВАТ "Вигодський ЛК" і підприємства "Карпати" він становить 100 %. Це можна пояснити тим, що в 1998 р. фонди охорони навколишнього природного середовища були включені до відповідних бюджетів, і податкові органи посилили контроль за сплатою збору за забруднення як основного джерела їх формування, що і відобразилося на рівні сплати.
- відношення екологічних платежів до вартості основних фондів природоохоронного призначення характеризує те, наскільки вигідніше платити екологічні збори порівняно з інвестуванням в основні фонди природоохоронного призначення. Як бачимо, для всіх підприємств забруднення і сплата за нього є кращою альтернативою, ніж скорочення забруднення шляхом встановлення очисного устаткування.
- частка екологічних платежів у вартості товарної продукції дає можливість визначити питому вагу екологічних платежів у вартості товарної продукції і певною мірою судити про рівень її екологічності. В середньому по групі підприємств вона становить 0,36 % і відповідає середньогалузевому значенню (табл.1), для ВАТ "Вигодський ЛК" і підприємства "Карпати" значення цього показника є найнижчим.
- відношення плати за забруднення повітря до величини атмосфероохоронних витрат вказує на те, що у 1999 р. вигідніше стало платити за забруднення атмосферного повітря, ніж виділяти кошти на його попередження. Отже, спостерігаємо негативну тенденцію порівняно з 1990 роком.
- частка атмосфероохоронних витрат у загальних природоохоронних витратах для обраних підприємств є значно меншою, ніж за даними Мішеніна Є.С., оскільки зросла питома вага водоохоронних витрат. Це пояснюється тим, що скорочення виробництва призвело до зменшення забруднення повітря меншою мірою, ніж забруднення вод.
- відношення економічної шкоди від забруднення повітря стаціонарними джерелами до вартості товарної продукції – показник, який можна назвати шкодомісткістю продукції, – дещо збільшився, а для ТзОВ "Львівфанпромторг" перевищує середнє значення у три рази. Проте, для ВАТ "Меблевий комбінат "Стрий", ВАТ "Вигодський ЛК", ВАТ "Кам'яно-Бузький лісопаркетний комбінат" дане співвідношення є нижчим, ніж за даними 1990 р.
- відношення плати за забруднення повітря стаціонарними джерелами до величини економічної шкоди, завданої цим забрудненням показує, наскільки плата покриває збитки, спричинені забрудненням повітря стаціонарними джерелами. Як бачимо, для підприємств, що розглядаються, цей показник є вищим, ніж у 1990 р. (виняток становить ВАТ "Кам'яно-Бузький лісопаркетний комбінат"). Ця позитивна динаміка зумовлена підвищенням реальної величини нормативів плати за забруднення.
- індекс підвищення вартості товарної продукції при повному відшкодуванні шкоди від забруднення повітря стаціонарними джерелами дозволяє оцінити ріст вартості продукції при підвищенні плати до величини шкоди. Для підприємств, що розглядаються, він є значно нижчим, ніж в середньому по галузі у 1990 р. (1,0021 проти 1,0147) завдяки тому, що зросла частка шкоди, яка через плату за забруднення включається у вартість продукції і відповідно зменшилася частка некомпенсованої шкоди.

Табл. 2. Показники еколого-економічного рівня виробництва

Назва підприємства	Рівень сплати екологічних платежів, %	Відношення екологічних платежів до вартості основних фондів природоохоронного призначення, %	Частка екологічних платежів у вартості товарної продукції, %	Відношення плати за забруднення повітря до величини поточних атмосфероохоронних витрат
А	1	2	3	4
ВАТ "Меблевий комбінат "Стрий"	64,3	28,82	0,32	0,46
ВАТ "Вигодський ЛК"	100,0	4,32	0,16	0,01
Дрогобицьке меблеве підприємство "Карпати"	100,0	1,47	0,02	0,23
ВАТ "Кам'яно-Бузький лісопаркетний комбінат"	70,5	33,00	0,81	0,15
ВАТ ДОК "Дрогобищдерев"	58,9	36,35	0,37	-
ТзОВ "Львівфанпромторг"	56,1	22,03	0,50	-
Середнє значення	75,0	21,00	0,36	0,21
За даними Мішеніна Є.В.	-	-	-	1,33

Табл. 2 (продовження)

Назва підприємства	Частка атмосфероохоронних витрат у загальних природоохоронних витратах, %	Відношення економічної шкоди від забруднення повітря стаціонарними джерелами до вартості товарної продукції, %	Відношення плати за забруднення повітря до величини економічної шкоди, завданої цим забрудненням, %	Індекс підвищення вартості продукції при повному відшкодуванні шкоди від забруднення повітря стаціонарними джерелами
А	5	6	7	8
ВАТ "Меблевий комбінат "Стрий"	29,78	0,08	55,32	1,0008
ВАТ "Вигодський ЛК"	66,44	0,07	32,46	1,0005
Дрогобицьке меблеве підприємство "Карпати"	31,70	0,28	61,68	1,0026
ВАТ "Кам'яно-Бузький лісопаркетний комбінат"	78,40	0,10	16,86	1,0010
ВАТ ДОК "Дрогобищдерев"	-	0,35	26,14	1,0026
ТзОВ "Львівфанпромторг"	-	0,93	47,71	1,0053
Середнє значення	51,58	0,30	40,03	1,0021
За даними Мішеніна Є.В.	93,30	0,25	23,46	1,0147

На основі показників еколого-економічного рівня виробництва нами складено екологічний рейтинг підприємств, який визначався на основі оцінки природоохоронних зусиль підприємств і міри екологічності продукції (табл.3). Підприємства з меншою кількістю балів є кращими в цьому рейтингу. Будучи досить умовним, цей рейтинг тим не менш дозволяє певним чином зробити узагальнююче судження про відносний еколого-економічний рівень виробництва підприємств. Як бачимо, найкращими в рейтингу є Дрогобицьке меблеве підприємство "Карпати" та ВАТ "Вигодський ЛК".

Табл. 3. Екологічний рейтинг підприємств

Об'єкт оцінки	Природоохоронні зусилля підприємств, екологічна свідомість		Екологічність продукції		Сумарний рейтинг
Показники, за якими визначається рейтинг Назва підприємств	Рівень сплати екологічних платежів, %	Відношення плати за забруднення повітря до величини економічної шкоди, завданої цим забрудненням, %	Частка екологічних платежів у вартості товарної продукції, %	Відношення економічної шкоди від забруднення повітря стціонарними джерелами до вартості товарної продукції, %	
ВАТ "Меблевий комбінат "Стрий"	3	2	4	2	11
ВАТ "Вигодський ЛК"	1	4	2	1	8
Дрогобицьке меблеве підприємство "Карпати"	1	1	1	4	7
ВАТ "Кам"яно-Бузький лісопаркетний комбінат"	2	6	5	3	16
ВАТ ДОК "Дрогобичдерев"	4	5	3	5	17
ТзОВ "Львівфанпромторг"	5	3	6	6	20

Аналіз діючої системи нормування забруднення і плати за нього свідчить про те, що вона є дорогою і ускладненою. Нормативи ГДВ розраховуються фактично для всіх забруднюючих речовин, яких в промисловості нараховується декілька тисяч. Процедура нормування викидів є надзвичайно трудомісткою і високозатратною [4, ст. 49]. Тому ми вважаємо, що необхідно скоротити номенклатуру підконтрольних речовин шляхом виключення речовин, викиди яких є незначними. Для визначення таких речовин в деревообробній промисловості для обраних підприємств ми склали ранг речовин в порядку зменшення їх наведеної маси викидів (з урахуванням коефіцієнту екологічної небезпеки речовин). Відомо, що згідно з практикою досліджень соціально-економічних явищ методами математичної статистики, для забезпечення достовірності рішень мінімально допустима кількість підконтрольних речовин повинна спричиняти не менше 95 % викиду [4, ст. 51]. Ті речовини, кумулятивний викид яких знаходиться в межах вказаного "порогу", і повинні контролюватися. Решту забруднюючих речовин можна відкинути як малозначні. В табл. 4 знаком "+" позначено "важливі" речовини, знаком "-" позначено речовини, викид яких є неістотним. Виділено речовини, які є "важливими" в трьох і більше випадках. Для більшої достовірності висновків бажано мати

інформацію про якомога більшу кількість підприємств. Але навіть на основі доступної інформації можна зробити висновок, що ряд речовин, таких як ацетон, бутилацетат, етанол тощо в деревообробній промисловості можна не контролювати, оскільки їх внесок у загальний викид становить менше 5 %.

Альтернативним варіантом спрощення контролю забруднення може бути заміна об'єкту оподаткування збору за забруднення. Враховуючи високі витрати адміністрування і невеликі суми платежів, можливо, більш доцільно встановити екологічний податок залежно від обсягу продукції. При цьому в основу нормативу плати для деревообробної промисловості необхідно покласти нормативи викиду на одиницю продукції, які відповідно до постанови Кабінету

Табл. 4. Значущість забруднюючих речовин

Забруднюючі речовини	ВАТ "Меблевий комбінат "Стрий"	ВАТ "Вигодський ЛК"	Дрогобицьке меблеве підприємство "Карпати"	ВАТ "Кам"яно-Бузький лісопаркетний комбінат"	ВАТ ДОК "Дрогобичдерев"	ТзОВ "Львівфанпромторг"
Ацетон	-	-	-	-	-	-
Бутанол	+	-	-	-	-	-
Бутилацетат	+	+	-	-	-	-
Етанол	+	-	-	-	-	-
Етилацетат	-	+	-	-	+	-
Ксилол	+	+	-	-	-	-
Окис вуглецю	-	-	+	+	-	+
Окисли азоту	+	+	+	+	+	+
Пил абразивний	+	+	+	-	-	-
Пил деревний	+	+	+	+	+	+
Сажа	-	-	-	-	-	-
Толуол	+	+	+	-	-	-
Формальдегід	-	+	-	-	+	+

Міністрів від 1.03.1999 №303 повинні бути розроблені Міністерством екології та природних ресурсів.

З метою стимулювання повторного використання відходів деревини, що утворюються у великій кількості на деревообробних підприємствах, варто розробити галузеву програму збору і повторного використання відходів. Для стимулювання добровільної участі підприємств у такій програмі можна використати податкові знижки, надання пільгових кредитів, заходи протекціонізму, захисту від конкуренції.

Література

1. Екологічні збори та поточні витрати на охорону природи у 1998 році/ Статистичний збірник. Державний комітет статистики України. – Київ, 1999. – 67 с.
2. Методические указания к выполнению курсовой работы по курсу "Экономика природопользования" для студентов экономических специальностей Сумского государственного университета. – Сумы: СумГУ, 1999. – 42 с.
3. Мищенко Е. В. Еколого-економічні проблеми природопольовання в лесном комплексе/ Под ред. д-ра экон. наук, акад. УЕАН Я.В. Ковалю. – Сумы: ВВП "Мрія-1", 1998. – 272 с.
4. Мищенко Е.В., Семенов Б.А., Мищенко Н.В. Экономический механизм экологизации производства. – Сумы: ИПП "Мрія-1", 1996. – 138 с.